

Смітюх А.В.,

*аспірант кафедри загально-правових дисциплін
та міжнародного права економіко-правового факультету
Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова*

**Тлумачення Конвенції ООН 1980 р.
«Про міжнародну купівлю-продаж товарів»
із використанням Принципів міжнародних комерційних
договорів : теорія та практика іноземних судів**

Розвиток міжнародних зв'язків призводить до того, що останнім часом судді вітчизняних судів усе частіше застосовують норми міжнародних договорів та іноземного права.

Найпоширенішою договірною формою міжнародного підприємництва є купівля-продаж, з питань якої прийнято Конвенцію ООН 1980 р. «Про міжнародну купівлю-продаж товарів»

(далі — CISG або Конвенція)¹. Цей документ правознавці вважають ядром уніфікованого права міжнародної торгівлі². Україна теж є учасником Конвенції.

Застосування судом будь-якого нормативного акта завжди пов'язане з його тлумаченням. Особливе значення ця проблема має для CISG, прийняття якої передувала боротьба часом протилежних поглядів юристів: а) соціалістичних і капіталістичних країн; б) розвинених країн і країн, що розвиваються; в) країн цивільного і спільного права³, наслідком чого є компромісні рішення або навмисна відмова від розв'язання важливих питань. Відсутність одностайної думки розробників не дозволяє розцінювати тлумачення CISG судом у традиційному розумінні — виключно як встановлення справжньої волі законодавця⁴.

У цій статті подано аналіз нормативних засад, а також теорії і практики тлумачення Конвенції судами країн Європи.

Стаття 7 CISG визначає, що тлумачення Конвенції має враховувати її міжнародний характер та необхідність сприяти досягненню єдиного застосування її положень, дотриманню добросовісності в міжнародній торгівлі. Прогалини Конвенції заповнюються відповідно до загальних принципів, на яких вона ґрунтується, а за відсутності таких принципів — відповідно до права, що має бути застосоване судом згідно з нормами міжнародного приватного права.

Таким чином, перевага надається вільному судовому тлумаченню, узгодженому із універсальною практикою міжнародної торгівлі та спрямованому на дійсність, а не тлумаченню, обмеженому неспівпадаючими поглядами розробників Конвенції та спрямованому на певну національно-правову догму.

Головним поняттям у процесі судового тлумачення Конвенції є її загальні, ґрунтовні принципи.

Хорватський професор Н. Повженіч відносить до ґрунтовних принципів CISG: добросовісність (ст. 7(1), автономію сторін (ст.6), відсутність обов'язкової форми договору для сторін, розташованих у державах, що не зробили застереження щодо обов'язкової письмової форми (ст.ст. 11,29), принцип, відповідно до якого затримка в оплаті створює зобов'язання сплатити проценти (ст.78), принцип розумності (ст.ст.8(2),8(3),18,25, 33(з), 34,35(2)(Б),37,48 та інші)⁵.

Ці принципи явно виходять з букви Конвенції. Крім них, існують також принципи, що виходять з духу Конвенції, принципи, написані *inter linea*, тобто між рядків. Це — принципи *pacta sunt servanda* (наприклад, ст.ст.30,53), *favor contractus*, тобто визнання того, що, незважаючи на труднощі, які можуть виникнути в процесі виконання угоди, збереження первинної домовленості, звичайно, більше відповідає інтересам сторін, аніж відмова від неї і пошук на ринку інших товарів або послуг (19(2),25,26,34,35,64,71,72), заборона діяти всупереч власним заявам, на які розумно покладається інша сторона, (ст.ст. 16(2)(Б),29(2), обов'язок взаємодіяти з іншою стороною і інформувати її (ст.ст.32(3),48(2),60(а),65), обов'язок вжити розумні заходи з метою обмеження збитків, заподіяних порушенням договору (ст.ст.77,85 — 88)⁶.

¹ Текст Конвенції на 15 мовах див.: www.cisg.law.pace/cdu/cisg/text/text.html.

² Шмитгофф Клайв Максиміліан. Экспорт: право и практика международной торговли Пер. с англ. — М.: Юрид.лит., — 1993. — С. 129.

³ Див. про це: Sara G. Zwart The New International Law of Sales: A Marriage Between Socialist, Third World, Common, and Civil Law Principles // North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation. — 1988. — №13. — Р. р. 109— 128.

⁴ Див., наприклад: Пиголкин А.С. Толкование нормативных актов в СССР. — М.: Юриздат, 1962. — С.21.

⁵ Povrzenic Nives. Interpretation and gap-filling under The United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods // www.cisg.law.pace/edu/cisg/biblio/gap-fill.html.

⁶ Там само.

Для визначення змісту цих принципів можна з успіхом використовувати такий документ, як Принципи міжнародних комерційних договорів, затверджені Адміністративною Радою УНІДРУА в травні 1994 р. (далі — Принципи 1994).¹

Це — документ недержавного характеру, за своєю природою подібний до ІНКОРТЕРМС. Він установлює загальні норми договірної права в сфері міжнародної торгівлі², на відміну від CISG, яка є справжнім актом позитивного права, та стосується лише однієї категорії договорів — договорів купівлі-продажу.

У цій статті йдеться лише про одну з можливих функцій Принципів 1994 р., а саме про використання їх як засобу тлумачення CISG. Крім того, відповідно до Преамбули, Принципи 1994 р. можуть бути власне правом, яким урегульовано договір, або слугувати зразком для національних і міжнародних правотворців.

Автори Принципів 1994 р. визначають «основоположні», або «грунтовні» ідеї, втіленням яких є Принципи. Це: а) свобода договору; б) відкритість звичаям; в) *favor contractus*; г) дотримання добросовісності і стандартів чесного ведення справ у міжнародній торгівлі; д) спрямованість проти нечесності. Можна бачити, що творці Принципів 1994 р. і творці CISG керувалися одними й тими ж ідеями. Однак у Принципах, які є результатом не компромісу, а одностайної думки, та, до того ж, супроводжуються детальним коментарем, ці ідеї вдалося виразити значно докладніше.

Принципи 1994 р. можуть суттєво полегшити завдання суддів та арбітрів із встановлення ґрунтовних принципів CISG. Так, положення ст.7.3.1. Принципів 1994 можна використати для кращого розуміння поняття суттєвого порушення договору, яке ст.25 Конвенції встановлює «вельми заплутаним способом»³. Іншими прикладами є ст.7.1.4., п.1 ст.7.4.9., п.4 ст.7.1.7. Принципів, які допомагають краще зрозуміти значення ст.ст.48,78 і 79(5) Конвенції відповідно.

Необхідно лише довести, що Принципи 1994 є втіленням саме тих ґрунтовних ідей, відповідно до яких треба тлумачити Конвенцію. Канадський професор Зігель, наприклад, визнає можливість заповнення прогалін Конвенції за допомогою Принципів 1994, але ставить питання про їх легітимність⁴.

Професор Зігель виходить із загальних правил тлумачення міжнародних договорів, встановлених Віденською Конвенцією ООН 1969 р. «Про право міжнародних договорів»⁵ (далі — Конвенція 1969).

Стаття 32 Конвенції 1969 дозволяє віднести Принципи 1994 р. до додаткових засобів тлумачення, які можуть підтвердити значення, встановлене згідно з правилами ст.31 (тобто внаслідок добросовісного тлумачення, здійсненого відповідно до звичайного значення, яке надається термінам в їх контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору), або застосовуються у випадках, якщо правила ст.31 призводять до двозначності, зрозумілості, чи до явно абсурдного результату.

Професор Зігель вважає, що звертатись до Принципів 1994 р. одразу ж після виявлення невідповідностей в CISG не можна. Спочатку необхідно з'ясувати наміри розробників CISG, спробувати вивести ґрунтовні ідеї із самої Конвенції, і лише потім використовувати Принципи-

¹ Принципы международных коммерческих договоров / Пер. с англ. А.С. Комарова. — М.: Международный центр финансово-экономического развития. — 1996. — 307 с.

² Bonell Michael Joachim. THE UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts Nature, Purposes and First Experiences in Practice // www.unidroit.org/english/principles/pr-exper.html.

³ Michael Joachim Bonell. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and CISG — alternatives or complementary instruments? // Uniform Law Review. -1996. — №26 — p.p. 26 — 39.

⁴ Ziegel J.S. The UNIDROIT Contract Principles, CISG and National Law // www.cisg.law.pacc.edu/cisg/biblio/ziegel2.html.

⁵ Международное право в документах: Учебное пособие/Сост. Н.Т. Блатова. М.: Юрид. лит., 2000. — С.64.

пи 1994 р. як додаткові засоби тлумачення Конвенції. Інше, на його думку, буде проявом зневаги до тієї довгої роботи, яка передувала затвердженню CISG, нехтуванням досягнутого представниками держав — учасників компромісу та порушенням порядку виявлення принципів Конвенції.

У будь-якому разі, Принципи 1994 р. можуть підтверджувати існування принципів, виведених з Конвенції безпосередньо, і визначати їх зміст (тобто, принцип виводиться з Конвенції, а потім ми говоримо, що він міститься також у Принципах 1994 р., та деталізуємо його докладними положеннями Принципів).

Це повністю відповідає результатам системного аналізу ч.І ст.31, ст.32 Конвенції 1969 р. і ст. 7 CISG.

Нижче наведено деякі рішення іноземних судів, винесені з використанням Принципів 1994 р. як засобу тлумачення Конвенції.

Два рішення було винесено Міжнародним комерційним арбітражем Федеральної Торгової Палати Відня 15 червня 1994 р. у спорах, що виникли із договорів на постачання сталі між австрійським продавцем і німецьким покупцем.

У першому випадку (справа SCH-4366)¹ продавець вимагав виплати ціни продажу і відшкодування збитків, що виникли внаслідок перепродажу ним товару третім особам після того, як покупець відмовився їх прийняти. Конвенцію було застосовано як австрійське право міжнародної купівлі-продажу.

Арбітр вирішив, що відповідно до ст.53, 61 CISG продавець має право вимагати оплати поставлених, але не оплачених товарів, а з огляду на наступний продаж їх третім особам — на зменшення своїх збитків (ст.77 CISG), тобто на різницю між договірною ціною і ціною, за якою товар було реально продано третім особам.

Оскільки ставка пені за несплату є питанням сфери дії Конвенції, яке прямо нею не врегульоване, суд вирішив, що ставку має бути визначено, виходячи з ґрунтовних принципів CISG. Згідно зі ст.7(2) Конвенції принцип повної компенсації, який на думку арбітра є ґрунтовним принципом, має застосовуватися і до випадків визначення ставки процента (ст. ст. 74, 78).

У разі несплати грошового боргу, кредитор, від якого, як від ділової людини, можна очікувати звернення до банківських кредитних ставок за прострочені платежі, має право на відсотки, що звичайно застосовуються в його країні відносно валюти платежу. Арбітр послався на ст.7.4.9.(2) Принципів 1994 р. та застосував найвищу кредитну ставку країни-продавця відносно валюти платежу.

В іншій справі (SCH-4318)² німецький покупець одразу після отримання перших двох партій сталевого прокату перепродав товар бельгійській компанії, яка відвантажила його португальському виробникові. Той виявив дефекти товару. Німецький покупець надіслав австрійському продавцеві повідомлення про вади товару, яке не було прийняте до уваги продавцем як надіслане із запізненням. Відповідно до договору період для надання повідомлення про невідповідність товарів становив 2 місяці, а нотіс покупця було одержано через півроку. На думку покупця, продавець відмовився від права на подібний захист, бо робив запити і продовжував переговори з метою врегулювання цього питання вже після закінчення дво-місячного терміну.

Відносно цього аргументу арбітр заявив, що намір сторони відмовитися від права на заперечення має бути недвозначним, що в цьому випадку не викликає сумніву. На думку судді, хоч позбавлення права на заперечення (estoppel) не передбачене Конвенцією прямо, воно, з урахуванням ст.ст.7(2), 16(2)(б), 29(2), є її ґрунтовним принципом. Арбітр зобов'язав про-

¹ Текст рішення англійською див. у мережі Інтернет за адресою: <http://cisgw3.law.pace.edu/cascs/940615a3.html>.

² Текст рішення англійською мовою див. у мережі Інтернет за адресою: <http://cisgw3.law.pacc.edu/cases/940615a4.html>.

давця компенсувати збитки покупця, заподіяні дефектами товарів. Механізм відшкодування процентів із посиланням на Принципи 1994 р. в цьому випадку такий же, як і в минулому.

Апеляційний суд Гренобля (Франція) 23 жовтня 1996 р. виніс рішення у справі №94/3859 *Scea. Gaec des Beauches V. Bruno v. Societe Teso Ten Elsten GmbH&CoKG*¹ із посиланням на Принципи 1994 р. Щоб визначити власну юрисдикцію відповідно до ст.5(1) Брюссельської Конвенції 1968 р. «Про юрисдикцію і виконання рішень у цивільних та комерційних справах», суд мав установити місце виконання зобов'язання продавця повернути частину суми, переплаченої покупцем. CISG, якою було врегульовано договір, нічого не говорить з цього приводу. Суд прямо відмовився від розв'язання цього питання згідно з французьким або німецьким правом, та висловився на користь загального принципу виконання грошових зобов'язань за місцезнаходженням кредитора, який може бути виведений із ст.57(1) Конвенції, а також ст.6.1.6. Принципів 1994 р.

Узагальнюючи викладене, зазначимо таке.

1. Не має викликати сумнівів те, що розробники Конвенції згодні з видатним компоративістом Р.Давідом, який вважає текст нормативного акта своєрідним путівником для суддів у пошуках справедливого рішення, а не суворим наказом тлумачити і вирішувати певним чином, не стільки системою норм, скільки рамками юридичних конструкцій, що доповнюються шляхом тлумачення, відправним пунктом, але не завершенням шляху². Обмеження застосування Конвенції буквальним тлумаченням її положень неприпустиме.

Тільки з урахуванням ґрунтовних принципів Конвенції можна знаходити рішення, сумісні з її цілями — досягненням єдиного застосування та дотриманням добросовісності в міжнародній торгівлі.

2. Звернення до ґрунтовних принципів CISG виключає непередбачуваність, властиву колізійним нормам і запобігає бездумному застосуванню внутрідержавного права, яке склалося без урахування специфічних потреб міжнародної торгівлі.

3. Сутністю загальних принципів є гнучкість, отже, саме вони мають забезпечити існування Конвенції як документа всесвітнього значення в обставинах, що змінюються (це стосується, насамперед, використання інформаційних технологій при укладенні міжнародних договорів).

4. Стаття 32 Віденської Конвенції ООН 1969 р. «Про право міжнародних договорів» дозволяє визначити Принципи 1994 р. саме як «додаткові засоби тлумачення», які застосовуються для підтвердження тлумачення здійсненого відповідно до ч. 1 ст.31 Конвенції 1969 р. і ст.7 CISG, тобто добросовісно, в світлі об'єкта і цілей CISG. Принципи 1994 р. можуть і мають використовуватися для з'ясування змісту ґрунтовних ідей Конвенції, виявлених шляхом аналізу її положень.

5. CISG залишається автономним правовим тілом навіть після її формальної інкорпорації в національні правові системи, причому не тільки у разі її прямої дії, але і коли на її основі видається спеціальне законодавство³.

Конвенцію розроблено саме для заміни всіх положень окремої правової системи, які раніше регулювали питання сфери її дії. Акт ратифікації не робить з Конвенції акта внутрішнього законодавства, оскільки не можна забувати її природу як уніфікованого торгового кодексу.

Конвенцію не можна розуміти лише як частину права України та тлумачити її положення

¹ Витяг із рішення англійською мовою див. у мережі Інтернет за адресою: <http://cisgw3.law.pace.edu.cascs/961023fl.html>.

² Давід Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности / Пер. с фр. В.А.Туманова. — М.: Междунар.отношения.,— 1999.— С.с.91,93.

³ Bianca С.М., Bonell М.Ј. — Commentary on the International Sales Law, The 1980 Vienna Sales Convention. — Milan.: Giuffre, 1987. — Р. 73.; Шмитгофф Клайв Максимилиан. Экспорт: право и практика международной торговли / Пер. с англ. — М.: Юрид. лит., 1993. — С. 127 — 129.

в світлі актів нашої правової системи. Суди не повинні також використовувати відносно CISG специфічну, властиву тільки правовій системі України та правовим системам інших пострадянських країн, техніку тлумачення. З'ясовуючи зміст норм Конвенції, треба враховувати положення Принципів 1994 р., рішення судів і арбітражів усіх країн-учасниць, що складають разом «прецедентне право, яке має переконливу цінність, навіть якщо не визнавати за ним обов'язкової сили»¹. Отже, застосування Конвенції вимагає володіння іноземними мовами і — певної обізнаності суддів з новітньою судовою практикою інших країн та з науковими коментарями цієї практики.

Ці наукові праці та судові рішення, класифіковані за країною, де їх було прийнято, та за конкретними нормами Конвенції, які було застосовано, українські судді можуть знайти в мережі Інтернет, у потужній базі даних Пейтського університету, цілком присвяченій питанням застосування Конвенції, за адресою www.cisg.law.pace.edu/cisg.

Урахування, хоча б неофіційне, цих даних українськими суддями дозволило б приєднатися до процесу «безпрецедентної інтернаціоналізації»², який стає головною ознакою правового життя розвинених країн.

¹ *Povrzenic Nives*. — Вказ. твір // www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/gap-fill.html; *Чернов С.* Застосування норм міжнародних конвенцій, принципів добросовісності та справедливості при розгляді судових справ // *Право України*. — 1998, — №4, — С.69.

² *Цвайгерт К., Кётух Х.* Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права / Пер. с нем. — В 2-х т. — М.: Междунар. отношения, 1998. — Т. 1. — С.36.